

Author: Moravánszky, Ákos

Affiliation: ETH Zürich

Title: LANDSCAPE WITH STADIUM

Citation: Metszet, Vol 15, No 6 (2024), pp 12-21

<https://doi.org/10.33268/Met.2024.6.1>

Received: 27 September 2024

Accepted: 10 October 2024

Published: 26 November 2024

ALBA ARÉNA, SZÉKESFEHÉRVÁR, HUNGARY; ARCHITECTS: MIHÁLY BALÁZS and TAMÁS ATTILA TARNÓCZKY

Extruding a gently curved roof from a square plan results in a dynamic form which appears to have been executed with a single sweep of the hand. A form which cleverly plays with shadow and the reflective quality of sunlight during the day and at night giving the impression of a UFO landing, simple yet complex. A design which establishes a sports facility, ice hockey arena, as a monumental object that might be viewed as a brand defining form, something akin to the Apple "Magic Mouse."

01

TÁJKÉP STADIONNAL

ALBA ARÉNA | SZÉKESFEHÉRVÁR

- 01-02 A „monumentum” formája nappali és esti fényben. Karakterét fehérsége, szoborszerű tömege és hullámzó sávokból álló perforált alumíniumburkolata határozza meg
- 03 Működési elv a nehéz és könnyű szerkezetek együttműködése. Előkép a hagyományos jégverem, az első vázlat ezt modellezi

—A hetes autópályán Budapestről Székesfehérvárra érkezett az E 71-es főutat keresztezve hibrid táj fogadja: jobb oldalon az Öreghegy kis házainak előterében az Aranybulla dombocskája emelkedik, csúcsán a kilencvenes években készült emlékművel. Bal oldalon építési terület, friss földhányásokkal – egyszerre nyers geológia és a logisztika acélvárosa. Kelet-Közép-Európában az ilyen mintha-városok a nagy szállítási útvonalak mentén jöttek létre, általában a nagyobb városok korábban mezőgazdasági peremterületein. Zárt dobozok, azonos raszter – a bennük folyó rendezési, csomagolási, raktározási műveleteket csak sejteni lehet. Ezeknek az újfajta, siketnéma külvárosoknak nincs romantikája – nem úgy, mint azoknak, amelyek korábban az irodalom témái voltak. Annak a brutális stratégiának az elemei, amellyel Nyugat-Európa a Vasfüggöny eltűnése után Kelet-Közép-Európát saját műhelyévé és piacává tette, szupermarketláncokkal és olcsó munkahelyekkel. A földhányások jelzik, hogy a fehérvári acélváros, az úgynevezett Alba ipari zóna terjeszkedik. Mögötte, kicsit távolabb, ezüstös forma csillan meg: az Alba Aréna. Az első asszociáció egy kellemesen kézbe illeszkedő dizájn-termék, például az Apple „Magic Mouse”-a lehet; mindenesetre autonóm, öntörvényű forma. Nem több egy könnyed, lendületes gesztusnál, de ez a gesztus elég ahhoz, hogy oldja az acélváros merev rendjét. A gesztus olyan mozdulat, amely kifejező, amely mögött közlési szándékot érzünk. A gesztusban egy karakter testesül meg, akkor is, ha ezt nehéz mindjárt egy konkrét jelentésre lefordítani. Az Alba Aréna gesztusa a leereszkedés-felszállás dialektikáján alapul, azt egy madár szárnycsapásaként vagy egy tengeri lény

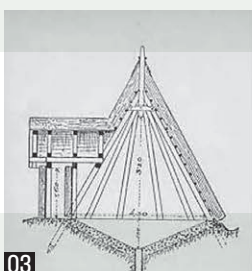
04

01

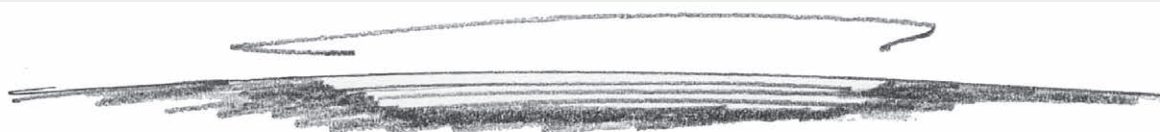
02

02

03

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT

Balázs Mihály, Tarnóczy Tamás Attila

FOTÓ | PHOTO

Palkó György

SZERZŐ | AUTHOR

Moravánszky Ákos

uszonyainak mozgásaként is olvashatjuk. A reneszánsz óta számos építészeti író hasonlított össze emberi profilokat állatok fiziognómiájával, messzemenő, túlságosan is messzemenő következtetéseket levonva a karakterről. Ugyanez igaz a klasszikus építészeti profilok fiziognómiai értelmezésére is, több szerző azokat is férfi-női profilokhoz hasonlította. Bármennyire megalapozatlanok ezek a feltételezett kapcsolatok, az tény, hogy az építészeti gesztusokhoz akaratlanul is jelentést kapcsolunk: egy zömök, erős entázisú dór oszlophoz nagyobb erőket képzelünk, mint egy karcsú, elegáns jónhoz, akkor is, ha valójában azonos terhet hordoznak – az antik traktátusok az elsőt a férfi, az utóbbit a nő alkatahoz hasonlították. [1] Hogyan értelmezzük az Alba Aréna karakterét?

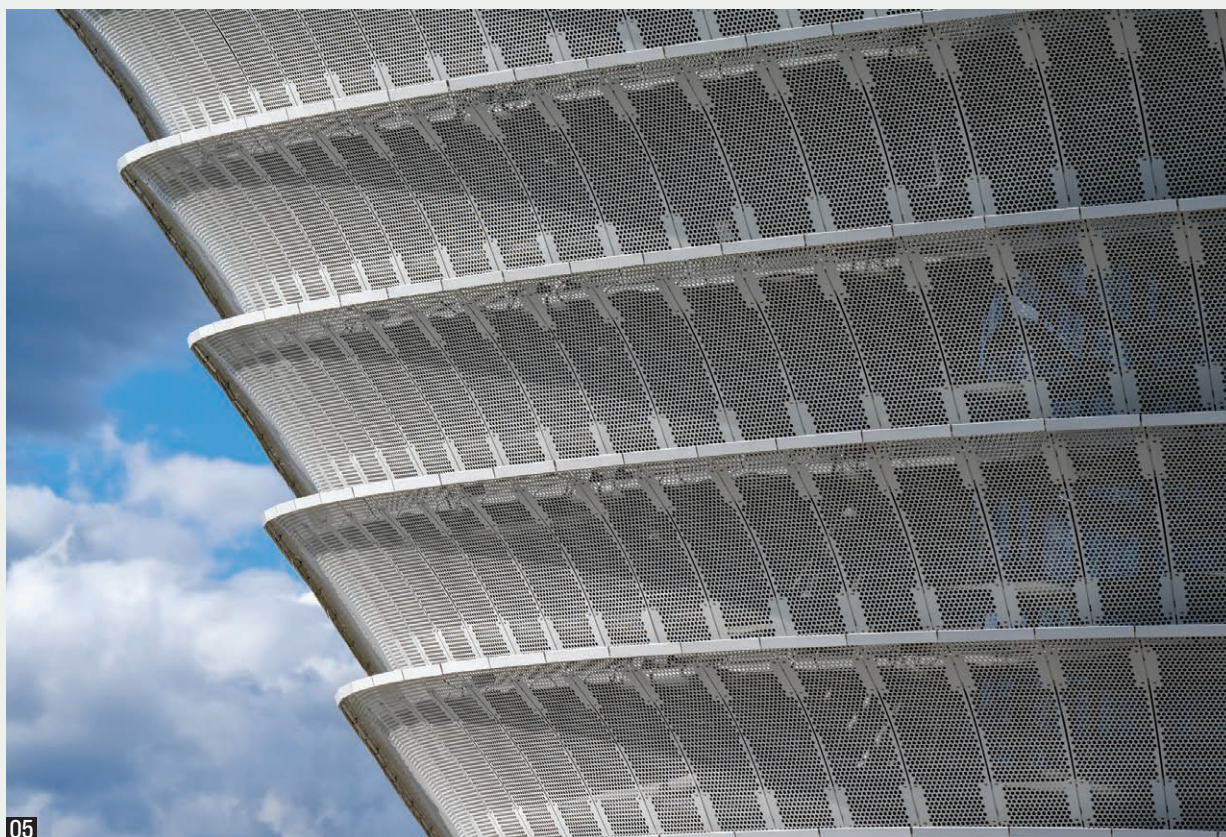
—A stadion alap gondolata nyomon követhető az első vázlatokból: a küzdőtér jégveremként süllyed a külső

talajszint alá, míg a tető sapkaként borul rá, minden oldalon túlnyúlva az alaprajz által határolt felületen. Gondolhatnánk a jól ismert héjszerkezetű csarnokokra, Nervi vagy Eero Saarinen épületeire, de itt nem héjszerkezettel van dolgunk: a bordázott tetőfelület acél vázszerkezetet takar, hajlított felső övű rácsostartókkal, míg a lelátók és a tágas, mindkét oldalon üvegezett foyér-gyűrű betonszerkezetűek. Az arénát körben üveghomlokzat zárja le, amelyet hajlított, perforált alumíniumelemekből álló, az épület sarkainál, a bejáratok helyén összesűrűsödő és a homlokzatok középtengelye felé szétnyíló szalagok árnyékolnak. Ez az épülettömeg hatását meghatározó tektonikai játék, a „nyomott” épületsarkok – itt van a bejáratok helye – és a „húzott” főhomlokzatok kettősségének az alapja.

03

04

05

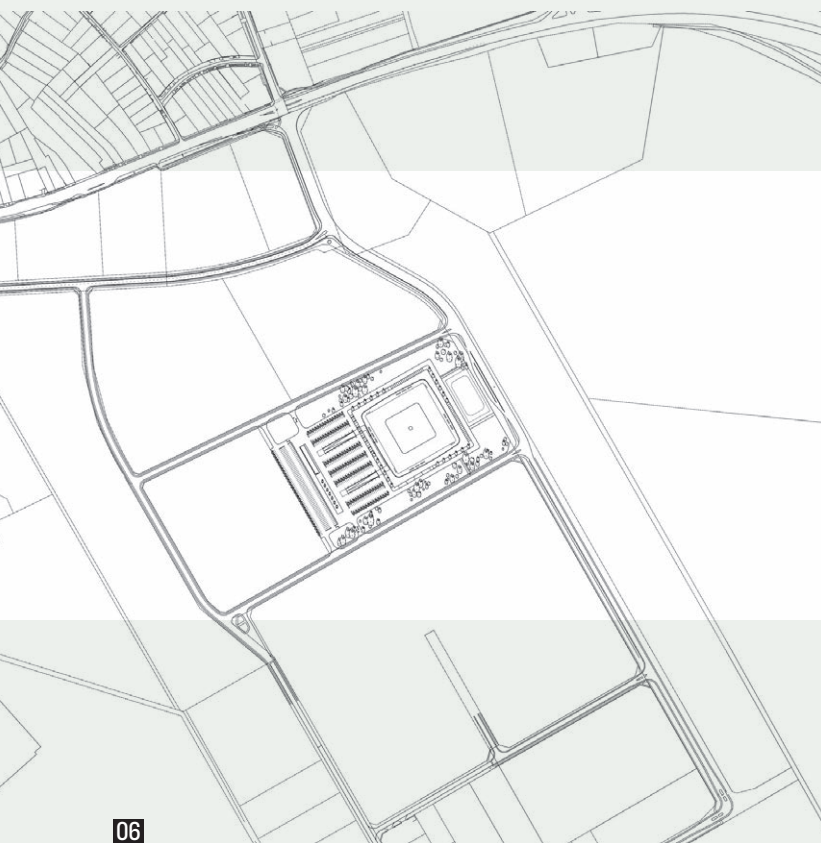
—A fölfelé egyre erősebben kilendülő, hullámzó homlokzatszalagok az épület jellegét meghatározó, emblemikus elemek. A homlokzatrétegek crescendója felidézti Hans Poelzig 1920 körül készült színes pasztellkréta-rajzait, aki a festői, egymásra halmozódó és feltörekvő, a virágok és fák növekedését idéző formákat elsősorban hangversenytérmekek és színházak előtanulmányainak szánta. [2]

—A hullámzóan feltörekvő rétegek a koncertterem ünnepi hangulatát vezették be. Az Aréna homlokzata felidézheti a korcsolyázók hullámzó siklását a jégen. A test mozgását hangsúlyozó ruhadarab is inspirált építészeket az antik görög szobrászattól máig. A sport sok tekintetben rokona az örömteli, ünnepi zenei játéknak. A magyar hangverseny szó is utal erre a rokonságra, a zenészek és a sportolók „vetélkedésére”.

—A jégkorongsport elterjedése Magyarországon az első világháború után kezdődött, de 1929-ben már Európa-bajnokságot rendeztek Budapesten. A vidéki városokban a megfelelő sportpályák hiányában lassabban hódított teret. A Székesfehérvári Volán SC 1977-ben játszotta első hivatalos mérkőzését, amikor megnyílt a szabadtéri

műjégpálya, és a fehérváriak átvették a Budapesti Volán SC teljes szakosztályát. [3] Az 1990-es évek végén a csapat már Zürichben játszott. A fehérvári jégkorongcsapat sikerei időszerrűvé tették egy fedett stadion megépítését, amely méreteivel és atmoszférájával a játékosokat is meglepte.

—A stadionok feladata, hogy kiemeljék, láthatóvá tegyék a központban folyó sporteseményt. A lelkesítő hangburokban tömörülő szurkológyűűrű hátat fordít a városnak. A stadiontér szervezője a lelkes közösségnek, fokozza a játék intenzitásélményét. Nemcsak a mérkőzés a látvány, amelynek élvezetére a szurkolók (ez a szó az izgalmától ragacsos tenyerekre utal) összegyűlnek, hanem maga az embergyűűrű is, amely a játék során győztesekké és vesztesekké válik ketté. A stadionban alapjában minden meghatározott, hiszen a játéktér mérete, a közönség lelátói vagy a kiszolgálóhelyiségek a tervezőnek nem sok szabadságot hagynak. Ennek, valamint a szerkezet növekvő komplexitásának a következménye az épülethomlokzat önállósulása. A modern építészet ugyan a szerkezeti őszinteség nevében homlokzat és a „belvilág” egységét követelte, de ezt az egységet különösen

Az aréna acélszerkezete két jól elkülönülő egységből áll: egy 60 m x 60 m-es rácsostartóból, amely a pálya felett helyezkedik el, és egy 120 m x 120 m-es „jéglencse” alakú acélszerkezetből. A pálya feletti acéltartókat párokban szerelték a földön, és az ország legnagyobb darujával, egy 750 tonnás lánctalpas daruval emelték be. Ez a fantasztikus acélszerkezet a tetőhéjalás által rejtve marad a szemek előtt, mégis kiemelkedően fontos szerepe van, hisz ez adja meg az ikonikus formát. | Kardos Zoltán Pál, KÉSZ Metaltech

04-05-06 Ipari táj, háttérben a város és a távoli hegyek.

„A monumentális forma elkülönül, nyílt teret kíván maga körül... még nem rendezett várost maga körül, de mind használatát, mind formáját tekintve megteremtette a városi növekedés alapját.”

07

Az alaptömeget fedő transzparens burok épületenergetikai elem (árnyékoló), de ennél több: „feladata összekötni az épületet a város életével, az abban zajló kulturális folyamatokkal”

nagy épületek esetében aligha lehetett megvalósítani. Az épülethéj klímabuborékká vált, benne a legkülönbözőbb követelményeket kielégítő gépezetekkel. A tartószerkezeti, klimatikus, hő- és hangszigetelési, valamint épületgépészeti feladatok megoldása erre specializálódott szakemberek feladata, míg a homlokzatnak elsősorban az adott intézmény, jelen esetben egy sportág vagy egy csapat arculatát, identitását kell közvetítenie. Az Alba Aréna többcélú csarnok, a jeget speciális panelekkel le lehet fedni, így nincs szükség egyértelmű utalásokra a jégkorongsportra. Erre az ambivalenciára jó példák Polgárdi Ákos és Rubik Ágnes falgrafikái is, amelyek értelmezhetők a gépészeti csatornák fal mögötti kígyózásoként éppúgy, mint a játékosok kavargásaként a jégen.

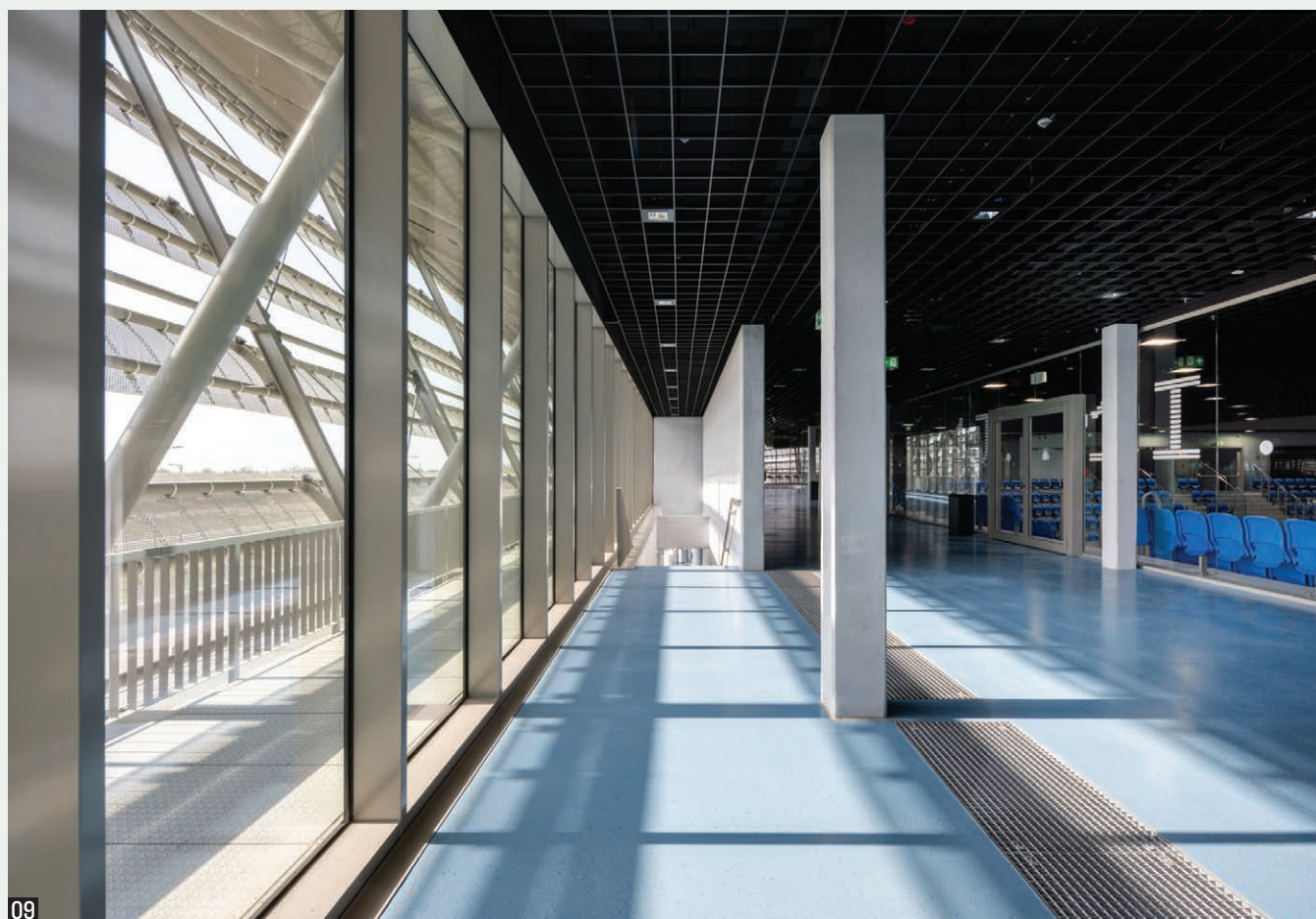
—A homlokzatnak a szerkezettől való különválását Gottfried Semper fogalmazta meg először. Az ő nevéhez fűződik az úgynevezett burkolás- vagy öltöztetéselmélet

09

(Bekleidungstheorie), [4] amit később Adolf Loos is átvett. [5] Loos kifejtette, hogy a felület burkolata határozza meg egy belső tér hatását, hangulatát – megtervezése ezért az építész elsődleges feladata. Hogy ezt a burkolatot milyen szerkezet tartja, ez után kell eldöntenie. Később Robert Venturi „decorated shed” koncepciója az épület funkcionális és kommunikatív aspektusainak kettéválasztását jelentette. [6] Rem Koolhaas a Bigness fogalmával írta le, hogy az emberi test arányain alapuló hagyományos léptéktendzert hogyan tette a nagy forma elavulttá. [7] Az épületmag technikai és funkcionális komplexitása és a burkolat között olyannyira megnő a távolság, hogy a külső nem tükrözheti a belsőt. Az „összinteség” elvárása kudarcra van ítélve: a belső tartalom és a külső megjelenés külön feladatokká válnak. Míg a belső – különösen egy többcélú csarnok esetén – a változó igényeket szolgálja, addig a külső, ezt a változékonyságot elfedve,

08

09

a város felé határozott, stabil arculatot mutat. A Koolhaas által koncipiált Velencei Biennálé volt hivatva bemutatni, hogyan veszi el az épület funkcionális-szerkezeti tartalma azt a centripetális erőt, amivel korábban meg tudta határozni az épület külső megjelenését. Ennek a gondolatnak felel meg például a Herzog & de Meuron iroda által tervezett pekingi Nemzeti Stadion, népszerű nevén Madárfészek, amely nem a szerkezeti-funkcionális racionalitást, hanem a kollektivitást, mint szimbolikus formát hangsúlyozza. [8] Az Alba Aréna hatalmas keresztmetszetű légszűrőket és szerkezeti vázelemeket rejtő tereibe feljutva a lenyűgöző technikai látvány egyszerre magasztos élmény és a laikus számára értelmezhetetlen zűrzavar, amire a homlokzat nem pusztán jótékony fátálat

11

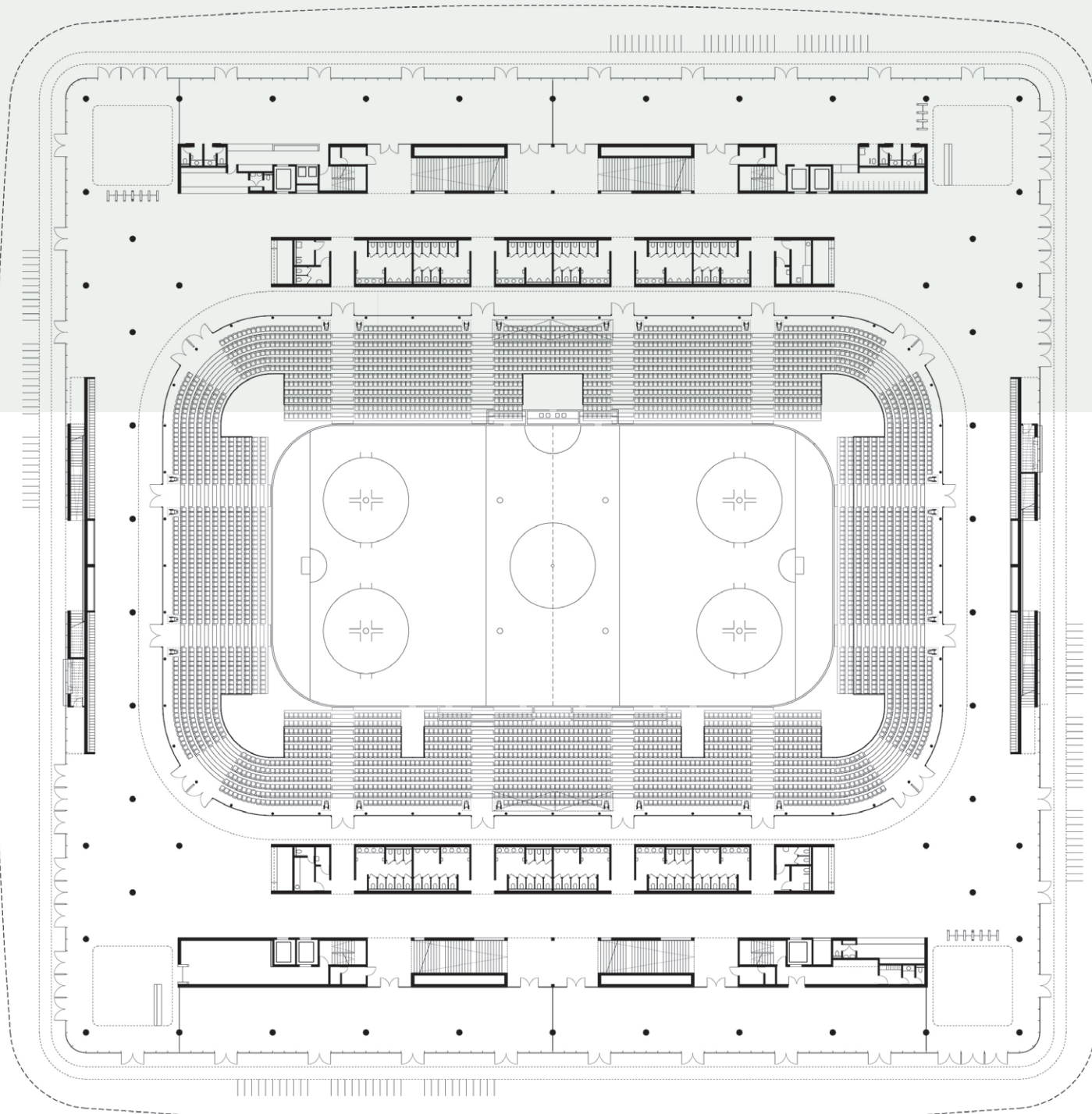
borít: feladata összekötni az épületet a város életével, az abban zajló kulturális folyamatokkal. Ebben a felhasznált anyagok megfelelő kiválasztása, megformálása, részleteinek gondos megtervezése fontos szerepet játszik. —Az Alba Aréna monumentum: sajátos, öntörvényű forma. Egy sportegyesület mítoszát szolgálja: nagy győzelmek kötődnek hozzá, de vereségek is. Hogy ezek jogosak vagy igaztalanak, azt a tér transzparenciája segít eldönteni, ami az Alba Aréna szellemi alapgondolata: a játék tisztaságát a nézők szemtanúként igazolják. A játéktér és a lelátókat körülfogó foyér-gyűrű határfelületét mindkét oldalon hatalmas, a sarkokon ívesen hajlított üvegtáblák alkotják. Mint annak idején a Népstadion, az Alba Aréna nem elsősorban mérnöki teljesítményként

13

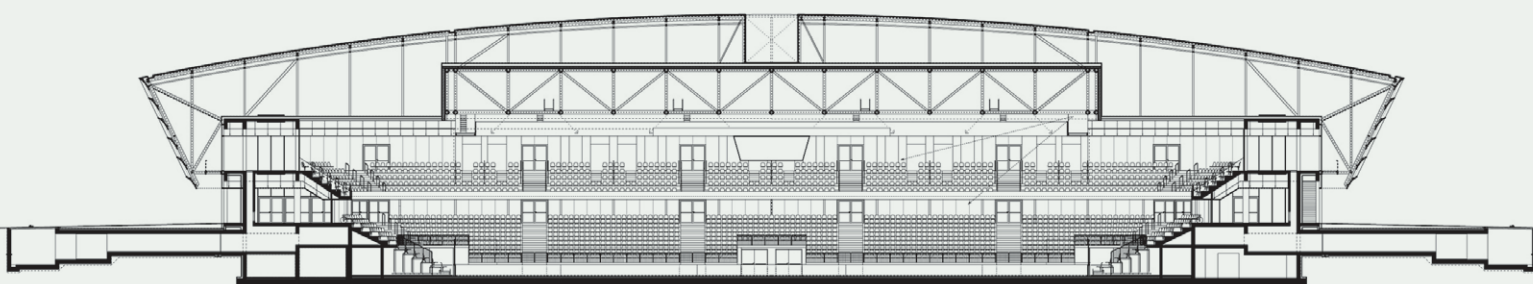
08

10

14

10

11

08-09-10-11

A téri rétegzettség, a minden irányba szabad átláthatóság az épület egyik legfontosabb sajátossága: „...a játék tisztaságát a nézők szemtanúként igazolják.” Az Alba Aréna téri világa a sportban ismert fair-play fogalom építészeti megfelelője. A szisztematikusan szerkesztett, képletszerű, szellős alaprajz önmagában kifejezi ezt a tervezői szándékot

12

Az Alba Arénát már nagyon megérdemelte Székesfehérvár, és szükségünk is volt rá. Adóforintokból jött létre a kórházhoz hasonlóan, ezért köszönet jár minden magyar embernek! | Cser-Palkovics András polgármester, Székesfehérvár

jelenik meg, megformásával a játék világával teremt vizuális és emocionális kapcsolatot.

—A sport arénái mindig is megkülönböztetett helyet kaptak a városban. A polisz vezetői korán felismerték a játékban és a versengésben rejlő lehetőségeket, a nyilvánosság inkluzív tereinek jelentőségét – a színház és a stadion a demokrácia alapvető formái voltak. A stadion szó eredetileg hossz mérték volt, a sportpálya hosszát a versenyző lépéseihez kapcsolta. Az aréna szó eredete más, eredetileg homokos területet, tengerpartot, majd homokkal borított küzdőteret jelentett az ókori római amfiteátrumban.

Flavius amfiteátruma, a római Colosseum az aréna archetípusa; itt született Juvenalis sokat idézett, kritikus kifejezése, panem et circenses, amivel elítélte Róma polgárainak közömbösségét az uralkodók hatalmaskodásával szemben. A „forradalmas” tizenkilencedik században még tartott a hatalom a lázadásra hajlamos, a játék által hipnotizált tömegtől. Guy Debord fogalma, a „látványosság társadalma,” a huszadik században vált egyre inkább meghatározóvá. [9] Így lettek a stadionok kultikus épületekké.

12

12-13 Teli és üres tér. „A lelkesítő hangburokban tömörülő szurkológyűrű hátat fordít a városnak. A stadiontér szervezője a lelkes közösségnek, fokozza a játék intenzitásélményét.” Az infografika egyben esztétikai élmény is

Az enyhén íves, négyzetes alaprajzú épületre szerkesztett tető formálása egyedi, dinamikus tömeget eredményez, amely akár egyetlen vonallal is lerajzolható. Mind a napsugarak okozta árnyjáték, mind az esti órákban a díszvilágítás színes homlokzatfestése kiemeli a megejtően nagyvonalú képet. | Skardelli György

—A városban, ahol a szintek horizontális rétegzettsége határozza meg az utcák nagy perspektíváit, a monumentális forma elkülönül, nyílt teret kíván maga körül. Aldo Rossi megkülönböztette a város repetitív tipológiájának és elsődleges, permanens elemeinek, a monumentumoknak a dialektikáját. „A város dinamikája inkább evolúcióra, mint megtartásra törekszik, és ebben az evolúcióban a monumentumok nemcsak maradandó, hanem a fejlődést előrevivő elemek is” – írja Rossi. [10] Az Alba Aréna környéke még nem város, de ha Rossinak igaza van, az épület képes lesz az itt keletkező város fejlődési

dinamikáját meghatározni, mint egy mágnes, amely a kiszórt vasszilánkokat erővonalai mentén rendezi. Ez nemcsak formai kérdés, hanem gazdasági is: a fragmentált, fejlesztetlen területen befektetett tőke képes új beruházásokat vonzani.

—Az Alba Aréna mint monumentum még nem rendezett várost maga köré, de mind használatát, mind formáját tekintve megteremtette a városi növekedés alapját. Nincs adott „kontextus”, amihez igazodni kellene, de az este színesen világító, nagy forma egy új központot jelöl ki. Ha a közlekedési kapcsolatok, parkolók, utak

06
07

14

Mérete és formája miatt is egy mesterséges domb van előttünk, ami ufóként a levegőből ereszkedhetett alá, hogy visszaköveteljen valami méltóságos helyet a természeti formáknak a raktár-csarnokok zord kubusai között. Az épület éggel való vizuális kapcsolata erőteljes: a hullámzónak látszó, mattfehér, kissé fénylő kupola reagál a környezetére: szürkés időben szinte eltűnik, feloldódik a levegőben; tiszta kék égnél erőteljes kontúrt kap, kontrasztot alkot; a felhők izgalmas kompozíciós játékba vonják azt. | Somogyi Krisztina

14-15 Egy VIP box és a négy azonos pozíciójú bejárat egyike. Az Alba Aréna fontos társadalmi helyszín, a város gazdasági életének reprezentatív színtere is

elkészülnek, szervezni fogja a látogatók, szurkolók, játékosok áramát. Étterme már most is nyitva áll a vendégek előtt, akkor is, amikor nincsenek mérkőzések. Ez az úgynevezett „köpenyhasználat” sok mai stadion jellemzője, az építető vállalkozóknak szükségük is van ezek forgalmára. A bázeli St. Jakob stadion például a Genossenschaft Stadion St. Jakob-Park tulajdonában van, s bevásárlóközpontot, éttermeket, sőt még idősok otthonát is tartalmaz. Az aréna így foglalja el helyét a város életében, sőt azon is

15

túl, így kerül a médiafigyelem középpontjába, autonóm szoborszerűségét a televízióban rendszeresen felvillanó légifelvételök közvetítik. Így a még élhető terek nélküli infrastruktúra-városban, szinte szubverzív módon, megjelenik egy befogadó tér, mint egy keletkező igazi város ígérete.

15

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Rykwert, Joseph: *The Dancing Column: On Order in Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Mass 1996.
- [2] Pehnt, Wolfgang - Schirren, Matthias (eds): *Hans Poelzig: Architekt Lehrte Künstler*, Deutsche Verlags-Anstalt, München 2007, p 126.
- [3] hozzáférhető: <<https://fmc.hu/2017/11/25/grosics-gyulanak-is-koszonhetjuk-40-eves-a-fehervari-hoki>> [utolsó belépés: 2024-10-18].
- [4] Semper, Gottfried: *Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten oder praktische Ästhetik, Band 1: Textile Kunst*, Verlag für Kunst und Wissenschaft, Frankfurt am Main 1860, p 233.
- [5] Loos, Adolf: „Das Prinzip der Bekleidung“ (1898), in Adolf Loos: *Ins Leere gesprochen* (1921), reprint Georg Prachner, Wien 1981, p 139.
- [6] Venturi, Robert - Brown, Denise Scott - Izenour, Steven: *Learning from Las Vegas*, The MIT Press, Cambridge, Mass 1972, pp 63-72.
- [7] Koolhaas, Rem: „Bigness of the problem of Large, Manifesto, 1994“, in OMA, Rem Koolhaas, Bruce Mau: *S, M, L, XL*, The Monacelli Press, New York 1995, pp 494-516.
- [8] Mack, Gerhard: *Herzog & de Meuron 2002-2004, Das Gesamtwerk Band 5*, Birkhäuser, Basel 2020, p 42, p 132, p 240.
- [9] Debord, Guy: *La société du spectacle*, Buchet-Chastel, Paris 1967.
- [10] Rossi, Aldo: *The MIT Press*, Cambridge, Mass 1984, p 60.

ÉPÍTÉSZ MUNKATÁRSÁK: Bordás Mónika, Falvai Balázs, Nagy Márton, Tánczos Tibor, Török Dávid | BELSŐÉPÍTÉSZ VEZETŐ TERVEZŐK: Szokolyai Gábor és Hajdu Gábor | BELSŐÉPÍTÉSZ TERVEZŐK: Hegymegi Júlia, Imre Katalin, Szuhányi Anna, Kálna Dávid, Falvai Balázs, Török Dávid, Ónodi Bettina, Soltész Angéla | GRAFIKAI TERVEZÉS: Polgárdi Ákos, Rubik Ágnes | GENERÁLTERVEZÉS: Székesfehérvári Városfejlesztési Kft. | MEGBÍZÓ: Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata | TARTÓSZERKEZET: Medek Ákos | ÉPÜLETGÉPÉSZET: Mangel Zoárd | ÉPÜLETVILLAMOSSÁG: Rajkai Ferenc | KÖRNYEZETRENDEZÉS: Kontra Dániel (Urban Concept Kft.) | FORGALOMTECHNIKA: Rhorer Ádám (Közlekedés Kft.) | SPORTTECHNOLÓGIA: Judik Zoltán | TŰZVÉDELEM: Csuba Bendegúz (Optomm Kft.) | ÉPÜLETAKUSZTIKA: Csott Róbert ('95 Apszis Bt.) | TALAJMECHANIKA: Dr. Móczár Balázs (Geoexpert Kft.) | KONYHATECHNOLÓGIA: Straub Ágnes (Szigmavill Bt.) | AKADÁLYMENTESSÉG: Pandula András (Nt Control Bt.) | ÉPÜLETSZERKEZETEK: Horváth Sándor (Pataky és Horváth Kft.) | AUTOMATIKUS OLTÓRENDSZEREK: Nádor András (Ventor Tűzvédelmi Kft.) | KÖRNYEZETVÉDELEM: Weiner László (Top-Pedion Kft.) | GENERÁLKIVITELEZŐ: Market Építő Zrt. (Bajnok Sándor műszaki igazgató)